

List s podobami za slovensko mladino s prilogo Angelček

Leto 54. * Ljubljana, novembra-decembra 1924 * Štev. 11.-12.

Miladin:

V zgodnji zimi.

Včeraj je še solnce grelo,
kot bi cvela še pomlad.
Listje v vejah je šumelo,
in na polju, v seči smelo
je pod noč še pel strnad.

Danes je pa zima, zima ...
Breg in polje sneg pokriva,
vrt nič več lepote nima.
Drevje v belih haljah kima
in o lepih dnevih sniva.

Izpod neba pa le vedno
sneg še v gostih kosmih pada.
Ptice ôkrog voglov bedno
stičejo za troho slednjo,
vse oslABLJENE od glada.

Glej, poljano osamelo
jata lačnih vran preleta.
Spušča se na cesto belo
krakajoče vse krdelo,
s kremplji južni sneg premeta.

Vlačna megla mi zastira
pôgled s praga dol po vasi,
kjer se truma mladcev zbira
in za sanke se prepira —
kakor sem se jaz pred časi.

Jernucelj.

5.

Potem je šival po hišah kakor prej. Pravzaprav: sta šivala. Ker Zefa — njegov bom, bom, bom — je tudi šivala. Slabotna je bila sicer, in njena bledica ni pomenila dobrega, vendar je trdila, da je zdaj ne tišči več hudo v prsih. Zapominjala si je pa učenje tako hitro, da jo je Jernucelj s svojim znanjem komaj dohajal. Stroja ni mogla goniti, ker je bila še premajhna, toda na roko šivati, spenjati, gladiti, navijati sukanec na čolniček, zapisavati mero v zapisnik in kar je še drugih takih malenkosti — vse to je delala tako hitro in natančno, da Jernucelj dotlej sam ni delal tako. In potem: kolikokrat je bilo treba od šivanja pošiljati v prodajalno po sukanec, po šivanke, gumbe, podlago, ki je je slučajno zmanjkalo! Ali naj Jernucelj sam hodi po prodajalnah? Zefa je bila pri rokah — rekel je, in šla je. Ali pa, ako šivaš kje daleč gori v gorah, pa ti zmanjka tega in onega — ali naj Jernucelj sam s svojo težko sapo tolče v dolino in spet nazaj? Zefa! Ona ve, kaj je potrebno, in se ji lahko dopové... Za vse, za vse je bila uporabna!

In tako je Zefa brzela zdaj sem, zdaj tja, in ljudje, ki so jo videli hiteti, so rekli:

»Glejte, Jernuceljeva! Kako je zrastle! Le, da bi blede ne bila tako! In kakor za desno roko mu je pri šivanju. Še več: — pravijo, da mu je spet do pijače, pa je vedno kakor angel varuh poleg njega... Saj je bila rajnka tudi!«

V tem je bila resnica; namreč, da je Jernucelj spet začel piti. Se mu je namreč zdelo, da lažje pozabi, kar je bilo... Zato se je bil navadil, da je nosil v stranskem žepu ploščato steklenko. Saj ni bila velika, pa vendar! In je dal zdajpazdaj steklenko gospodarju ali gospodinji, da mu jo napolni. Na skrivnem napolni! Zefa ni smela vedeti za to. —

In tedaj je bilo, da sta šla od šivanja nekoč od špitaliških jam. Jernucelj je nesel stroj na hrbtu, Zefa sukanec, gladilnik, škarje in drugo ropotijo v torbici. Šla sta v breg gor v špitališke senožeti, in vroče je bilo, pa soparno. Vrh senožeti je pa pihljal veter od planin, in se je Jernucelj bal, da bi se znal prehladiti, in je mislil, da ne bi škodilo, ako bi ga pogoltnil požirek — samo požirek! Zlasti, ker se je videlo z vrha senožeti naravnost dol na farno pokopališče, kjer sta ležala Tona in njegov Franceljček... In tedaj je — kar gredé — potegnil steklenko in si jo nesel k ustam. Zefa se je tisti hip ozrla in je videla — —

»Kaj pa delate, oče?« je kliknila in se ga je oprijela. Jernucelju je prišlo kakor jeza in nevolja, da bi ga strahoval otrok. Odrinil jo je, češ: to nej nič mari. Nastavil je steklenko še enkrat, da bi pil. Pa ni pil. Ker ta njegov otrok se je zvil v klopčič pred njim in zastokal:

»Oče, jaz bom umrla!«

Glas ji je bil, kakor da prihaja nekje iz groba. V resnici: tako se mu je zdelo, da sta tudi Tona in Franceljček stopila od nekod in z Zefo skupno zavpila tiste besede. Obraz Zefin pa je bil tak kakor oni dan tam ob cesti pred Žobejem. Bled kakor zid! Le ob ustih se ji še ni bilo prikazalo tisto rdeče...

Samemu sebi se je Jernucelj zastudil in tako grd si je zazdel, kot da hoče biti morilec svojega zadnjega in edinega otroka. Ne da bi bil pokusil le kapljice, je vrgel steklenko ob skalo, da je brizgnilo po travi.

Potem je bila Zefa spet vsa druga. Veselje ji je prišlo v oči, in lica so ji nalahko pordela. Tudi beseda ji je bila spet živahna in prijazna. Vrh zadnje senožeti sta sedla in se razgledala v dolino.

»Vidite, oče: Tonin in Franceljčkov grob!«

Res sta se lesketali na pokopališču kositarni strešici na lesenih križcih Tone in Franceljčka. Milo se je storilo Jernucelju. Ko je pa videl, da Zefi žari obraz veselja (skoro tako, kot sta žareli kositarni strešici tam doli), je bil tudi on vesel in si je dejal, da bo ta njegov otrok — ta Zefa — vendarle res njegov angelj varuh...

6.

In Jernucelj je šival kakor prej. Vse na njem je bilo kakor prej, le postava mu je klonila čezdalje bolj v dve gubi, in nasmeh v obrazu ni hotel iti več preko kočnika. Ko je prenašal stroj od hiše do hiše, je čutil, da je sapa težja, kot je bila. In če sta šivala z Zefo pozno v noč, mu je drugi dan tudi glava bila svinčena. Ali bo naduha, kali?

Neko nedeljo je pisal bratu v Ameriko. Kaj, ko bi on — mu je pisal — ki je stric Zefin in ki nima svojih otrok, prišel domov? Z ameriškim denarjem bi se popravila hišica na griču in bregovi bi se pognojili. Ker domačija je le domačija. Zefa, ki ima veselje do šivanja, bi se izučila na ženski stroj in bi šivala. Nerad piše in nadleguje, toda ker čuti, da se oglašata starost in betežnost, je prijel pero v svojo desno roko in mu da to vedeti. Naj premisli in naj ne zameri. —

Po tistem je Jernucelj vsako soboto zvečer, ko je šel domov, stopil par korakov v stran do pošte in poprašal, če ni morda kaj iz Amerike?

Pa ni bilo. No, neke sobote zvečer, malo pred Vsemi svetimi, je pa le bilo pismo in denar. Dvajset dolarjev — to je bilo po naše več ko zadosti za Zefin šivalni stroj. In v pismu je stalo, da stric v resnici misli v Ameriki na to, da bi prišel na starost domov.

Ves vesel se je vračal Jernucelj skozi vas. Večerilo se je. Zefo je bil poslal naprej, da zakuri in mu skuha čaja; zakaj ves dan ga je nekam mrazilo. In zdaj, ko je šel mimo Zrimca, mu je prišla objestna misel, da bi vstopil in si ga privoščil merico — na ta mraz in na to veselje. Že je držal za kljuko — pa je zagledal skozi steklena vrata Zrimca debelega tam za mizico sredi steklenk in posod. Nak! In zgabilo se mu

je, in Zefa mu je prišla na misel... In je stopil nazaj v noč in potem po cesti dalje, pa v hrib navzgor proti svoji kočici. Že izdaleč so ga pozdravljala svitla okenca. Zefa je kurila v peči in pripravljala čaj. Mehko in prijetno mu je prišlo ob misli, da bo zdaj-zdaj sedel na klopi pri peči in tiščal hrbet v gorko modelnico. O ja! Da bi le sapa v prsih nocoj ne bila tako težka in noge tako drvene! In da bi ga ob vsakem dihu ne sunilo pod rebra! Ali je to bolezen, kali?

Tik pod hišo je moral sestri v breg, da se nekoliko oddahne. Glavo je uprl v dlani, komolce naslonil na kolena in neznansko truden je bil. Ali bo zaspal, kali? Že se mu je zdelo, da sedi v hiši ob peči, in da mu Zefa podaja čaj, ki se iz njega tako prijetno kadí. Tedaj ga nekdo strese za rame in ga pokliče:

»Vstani, vstani! Ali si res —? Kaj pa ti je?«

Bila je Špeluza, ki se je vračala iz vasi, kjer je prodajala jajca in kruh za jutrišnji dan. Sklicala je Zefo, in skupno sta spravili Jernučlja v hišo in potem v posteljo. Čudno: v hiši je bilo zakurjeno, in vso odejo, kar jo je bilo najti, sta spravili nanj, pa ga je še zeblo, da se je tresla postelja pod njim. Pa še bolj čudno: takó se je prej veselil čaja, a zdaj, ko mu ga je Zefa prinesla k postelji, se je obrnil v stran in rekel, da ne more...

Ko je Špeluza videla, kako je, je rekla:

»Nič ne bo s teboj! Po gospoda pojdem, in še nocoj, ker jutri zna biti že prepozno.«

In šla je. Po poti je dopovedovala ljudem, da gre po gospoda za Jernučlja; pa da bi bilo komaj, da bi šla tudi za Zefo, ker dekle je blede ko zid in se komaj še drži na nogah...

Še tisti večer so Jernučlja prevideli. Dva dni pozneje — to je bilo ravno dan pred Vsemi svetimi — je zaspal.

Zdaj bi pripomnili še tole. Ko so bili gospod odšli in je bila še polna hiša ljudi, je Jernučlju za hip odleglo. Poprosil je, naj mu dajo kamižolo. Tam je bilo shranjeno pismo in denar. Potegnili so pismo in denar iz žepa in oboje izročili Špeluzi, da so vsi slišali.

»To je za Zefo,« je rekel. »Ti, Špeluza, skrbi zanjo, dokler nekdo ne pride. Če bo zdrava in če bo živela, ji ne bo sile. Pa saj boste še slišali. Jaz bom pa umrl.«

Pri tem so mu šla usta na smeh, in gotovo bi bil še nazadnje izgovoril tisti svoj »hahaha« — pa več ni mogel, ker ga je zabodlo v prsih in mu vzelo smeh raz lice.

Tine Bohinjec:

Ob grobu nedolžnega otroka.

O smrt,
ti trda, ti brezsrčna žena,
kje bila si rojena?

Rodil je tebe v rti,
da lepšega okó
ni videlo in ga ne bo.

Na sredi vrta, glej,
smehlja se sad s košatih vej.
A v njem kalí so smrti . . . o,

gorjé,
kdor se dotakne ga in jé.

Da vse svarilo
zaman je bilo.

In v roki keruba ognjen je meč
zabliskal se, biló ni raja več.

In prvi oče, prva mati
zaplakala sta hkrati.

O, le jokajta, saj zgubljen je vrt
in vidva gresta v zémľjo, v smrt.

O smrt,
ti draga, ti dobrotna žena,
ti iz ljubezni božje porojena!

Zgubljen je vrt
in vsi smo pahnjeni v gorjé,
naš delež grenke so solzé,
po zemlji pa se plazi kača,
ki od Boga nas proč odvráča.
Težák navzgor nam je korak,
in cilja ne doseže vsak,
premnog postane kači plen
in pade dol v pekel ognjen.

Ah, morda tudi to-le dete
v prostore bo prišlo proklete?

Če bi doraslo bilo —
oh kaj, če bilo bi se pogubilo!

Zato otríta sólze, oče, mati,
le nehajta jokati,

če dete vajino prísrčno, zlato
zagrebli so možje z lopato.

Naj le, naj le prišla je smrt:

je duša sveta vsaj oteta,
že nese angel jo v nebesa

sveta
v življenje, v večni rajski
vrt.

Dva.

Sveti Martin, škof, je praznoval v nebesih svoj god. Na zemlji pa cela kopa Martinov, Martinkov in Martinčkov. In zadnji med njimi ni bil Ozimkov Martinek. Vesel je bil svojega godu. Zakaj teta Mina mu je obljubila za god živo vezilo: lepega mladega psička. Kar sam je šel ponj, komaj da se je dobro zdanilo. Bal se je namreč, da ne bi teta pozabila svoje obljube.

Ozimkov Francelj je pa ostal sam doma. Celo ljubo dopoldne je vozil hlode po hiši. Kakor je hodil njegov oče tisto leto dan za dnevom na Mlako in vozil hlode v Medvode v tovarno, tako je tudi Francelj imel tiste dni svojo »Mlako« in svoje »Medvode« v hiši. Pri peči je bil doma, pri omari je bila »Mlaka«, pri mizi pa »Medvode«. In vozil je s svojim konjem »hlode v Medvode«. Ko je pa vse zvozil — hlode v Medvode! — je pa prenesel spet hlode iz »Medvod« na »Mlako« — pomislite uspeh: kar prenesel jih je že, tako je bil močan! — in vožnja se je začela iznova.

Proti poldnevu je šlo, ko se je pa Martinek vračal s svojim živim blagom. Takrat je pa Francelj prenehal s »furengo«. Moral je naproti svojemu bratu, in konj je seveda moral z njim.

Pa nista šla ravno daleč. Samo do kuhinje. Kdo bo hodil v mrazu daleč komu naproti! Kdo! Francelj že ne. Do kuhinje je dosti daleč.

Francelj je moral seveda konju pokazati novega gosta. »Viš ga!« Konj mora poznati psa, da se ne bo plašil pri vožnji. Kaj bi bilo, ko bi se konj splašil in prevrnil voz? Kaj boljšega nič kakor škoda. In Martinek je seveda tudi rad pokazal svoj dar bratu in njegovemu konju. »Viš ga!« Kuže je kajpak izprva malo plašno gledalo svojega tekmeča. Pa je takoj spoznalo, da s tem ne bo nič hudega. Zabevskalo in zarevskalo je. Kako je bilo Martinku to všeč! In Franceljnu tudi. Pes laja nad njegovim konjem kakor sosedov Sultan nad Ozimkovim Rjavčkom. In kakor se Rjavček ne boji sosedovega Sultana, tako se tudi njegov konj nič ne zmení za pasje lajanje. Pogumen konj! Pa je res pogumen.

Brata sta šla v hišo. Vožnja je za tisti dan počivala. Pes je imel glavno vlogo tisto popoldne — in še nekaj dni potem. Stara resnica, da je boljši živ pes ko lesen konj.

Ozimkova dva sta pa rastla kakor konoplja. Kmalu je prišel čas da sta opustila pasje in konjske igrače in se lotila resnega dela z živim konjem. Vendar sta pa še vedno rada mislila na tiste dneve, ko jima je bila domača hiša ves svet, in ko sta v igri našla delo in življenje.

Francè je voznik doma, Martin pa logar v neki podgorjanski graščini.

»Viš gal!«

Mahova kapica.

Na travniku visokega griča je pripovedoval kamen apnenec svojo pravljico. Bilo je to tedaj, ko mu je priroda vdrugo nadela mahovo čepico. Za sveto družino v bornem hlevcu je bilo za časa poskrbeti, še preden razprostre burja svojo belo, sneženo odejo čez hrib in dol. Pozen jesenski dan je bil, medlo solnčen, lahno je vel veter v vrhovih borovcev. Globoka tišina naokrog — zakasnel metulj se je okorno zibal okrog podleska, in izza mahovitega travnika, s slano orošenega, sem čula pravljico kraj gozda.

Pravzaprav je izgledal kamen kakor glava. Okrogel je bil, gubav, podoben očesoma in ustnam; samo siv je bil, čisto siv. Nič čudnega. V zemljo zarit je ležal dolgo, dolgo — niti sam ni vedel, koliko let — dokler ga ni odtrgal hudournik viharne jesenske noči visoko gori iz njegovega temnega groba in ga zakotalil s seboj v dolino. Na travniku kraj gozda je tedaj obležal: sivi, okrogloglavi apnenec.

Tesno in otožno mu je bilo spočetka v neznanem kraju. A delo mu je dobro, ko so zaplesali po njem solnčni žarki in vedno gorkeje plesali po njegovi plešasti glavi. Kako lepo je šele bilo, ko je priklilo ob njem zelenje iz tal! In nekega jutra se je prikazal v belem, rdeče nadahnjenem, oblačilcu ob njem teloh. Za njim pa jetrnik s svojim modrim klobučkom. Tej gosposčini je kmalu sledila še večja družba: z zelenim, narezanim ovratnikom in belo čipkasto avbico je pogledala v svet nežna vetrnica v spremstvu rumenojopične trobentice. In potem sto in sto drugih.

Minula je medtem pomlad, prišlo je poletje in privedlo novih gostov, ki so krasili samotni rob gozda. Zvončnice so zvonile pozdrav jutru in večeru. Apnenec se je divil poletni krasoti. Rjave mravlje so ga obiskavale, in marsikaterega dolgonožnega hrošča je spoznal. Mnogo pestrih metuljev je bilo, ki so mu donašali pozdrave z oddaljene gorske višine.

Sčasoma je zazeblu apnenec v golo, plešasto glavo: tedaj je priplesalo v večernem mraku na tisoče in tisoče belosvitih iskric z višin, in preden se je apnenec zavedel, je nosil plašček kristalnega snega. V jutru je imel na glavi srebrnobelo čepico. Očesa so začudeno vzrla zasneženi gozd, kjer sta se igrala in lovila sneženi vrtnec in solnčni svit. Oba apnenčeva soseda, smrekov in jelkov parobek na desni in levi, sta tudi nosila sneženo kapico. Ko je pa posijalo solnce, se je topila apnenčeva kapica, in vodica mu je solzela po licu. Mislil je tedaj prav otožno na negotovo bodočnost, dokler ni začutil na sivem svojem čelu mrgolenje ki mu ga je povzročal zelen venček. Razprezal je svoje nežne niti vedno prijetneje krog apnenčeve glave in jo čimdalje bolj ovijal. Ko se je naposled poslovila poletna družba mravelj in hroščev, je komaj začutil v neki noči na sebi sneženo kapico, novo odejo. Nosil je namreč nežno zelenobaržunasto mahovo čepico, ki je branila ivju do apnenčeve glave.

do občutnih oči. Snežni vihar je naposled odel popolnoma vso glavo apnenčevo in oba parobka — vse, vse — v svoj beli, mehki hermelin, da je počivala vsa narava v tišem snu; le od daleč je zadonel včasih glas zvona in zapel o nekem vstajenju...

In z vstajenjem je zataknil apnencu borovničev grmiček celo pero na zeleno čepico — suhljav vršiček s temnozelenimi, okroglimi lističi in z malce ljubkimi, rožnobarvnimi kapicami, ki so se v vetrcu veselo otresale in so se na njih naslajale čebelice. Cvetne kapice so zorele v rdeče in temneje jagode. In apnenec je bil ponosen na nadeti mu nakit.

Jeseni se je dotaknil njegove zelene čepice čuden čut. »Še pretenak; ob letu bode boljši« — tako govorico je čul, a je ni umel. In stari, sivi kamen se je radoval dalje v krasu svojega pokrivala. Namakal mu ga je deževni curek, topeča se snežena plast, da se mu je ovijala mahova čepica vedno tesneje in prijetneje okrog stare glave. Čisto prijetno se je sedaj počutil v jesenskem mrazu, dočim je zvončnico zraven njega dohitela smrt. Njena ljuba soseščina in druga tovarišija mu je krajsala v letu čas do dobe, ko je čul besede: ob letu bode boljši. Tega namreč v svoji zelenopretkani glavi nikdar ni mogel doumeti. Manjkalo mu je spoznanje — a prišlo je. Neke noči mu je nadela zima tanko sneženo plast čez zeleno čepico. Topel vetrič mu je pa stajal zgodnji nakit; mahova čepica je zrla zelenolesketajoče se v svet, in blesk solнца je krasno zaigral na njej. Tedaj se je apnencu določila usoda.

Ob letu je res prišel dan, ko je segla tuja roka v njegovo last: najprej je potipala njegovo mehko, zeleno čepico, ki je postala po vplivu solčnih žarkov bujna. Potem je segala roka do njegovih kamenitih senc, dokler ni bila mehka mahova čepica odluščena od sive glave. Apnenec je začutil mrzlo jesensko sapo na svoji pleši. Zastokal je vsled neusmiljenega ravnanja, a nič ni pomagalo — — Videl je le še, kako je pogladila tuja roka kožušček ugrabljene mu čepice, in čul je zopet neumljiv govor: »Mah je za jaslice; ravno pravi bode, za vznožje božjemu Detetu« — —

Potem je videl sivi apnenec, kako je izginila njegova lepa, zelenobaržunasta čepica v košari: vzdihnil je, a zazdelo se mu je vseeno dobro, čeravno ni razumel besedi o božjem Detetu.

Borovničev grm je potem prostrl svoje drobne vejice kakor v varstvo pred krutostjo zime čez golo apnenčevo glavo s šopom mahovega okrasja, ki je še ostalo od prejšnjega mahu. Pod njim je ždel apnenec v otroški bojazni in mislil — in mislil — — dokler ga je odevala snežena zimska odeja. In iznova se je vrnila pomlad ter mu je zgodnji teloh prvi oznanil veselo poročilo o vstajenju. Tedaj je kmalu priklila tudi trobentica ter mu zagotovila, da njegovo glavo zopet prepreza mah.

In glej, zrastle mu je nova, še lepša mahova čepica v solčnih, toplih dneh, ki bode zopet rabila kot kras k jaslicam božičnega Deteta.

Na paši.

tesni sobici sedim, okoli hiše šumi v lahнем poletnem vetru drevje, kakor bi si listi pripovedovali prečudežne skrivnosti, cerkvice se beli med drevjem, iz doline pod cerkvijo kipe srečni mladi glasovi pastirčkove pesmi. Poslušam, in mi je, da bi še sam zapel ali — zajokal: »Mladost, mladost!«

Tako smo peli pred dobrimi štiridesetimi leti jaz in drugi vaški pastirčki. Vsak na svoji njivi, vsak na svojem travniku. Ko smo si dovolj dolgo prepevali in odpevali in se napeli, smo si delali kratek čas z igrami, otroškimi in preprostimi, kakor so bila otroška in preprosta naša srca, pa se mi vendar zde zdaj v spominih lepe, da jih nima svet lepših, ker ne nedolžnejših.

Ako smo pasli na njivah ali travnikih, ki so mejili, smo svinjkali ali v nebesa hodili; če sem bil sam, sem pošiljal božjo kravico v nebeške višave, da bi mi pokazala pot v nebo.

Svinjkali smo... Zrezljali smo si precej debelo leseno žogo, to je bila svinja. Izkopali v zemljo jamice, ki so bili hlevi. Vsak je imel svojega. Pa smo s palicami vganjali svinjo v hlev. Vsak jo je skušal vgnati v svojega, drugi so mu jo naganjali v stran. Prijetna igra! Tako zamislili in zaverovali smo se včasih v njo, da smo pozabili na živo živino, in nam je zašla v škodo; ali pa smo se tako razvneli, da smo naposled povsem resno s palicami drug drugemu grozili. Zaradi ničvredne lesene svinje, ki jo je vsak hotel imeti v svojem hlevu!

V nebesa smo hodili... Vrezali smo vitko mlado jelšo, vejice odklestili, pustili pa od vsake pri deblu kratek klinček. Vsak si je prirezal še majhen jelšev kaveljček. Te smo obesili na najnižje klinčke. Potem više in više, menjaje, zdaj ti, zdaj jaz — najlepše je bilo, če sva igrala dva; trije, štirje so bili že preveč, prenašlo so prišli v nebesa! Čigar kaveljček je namreč obvisel na najvišjem klinčku, ta je bil v nebesih!

Ako sem bil sam, sem poiskal kje v travi rdečo, črnopikasto božjo kravico. Previdno sem jo položil na prst, prst držal pokonci. Kadar je prišla v konec prsta, sem ji prijazno prigovarjal, kakor sem se naučil od starejših pastirjev:

»Razgrni pisani plašček, kravica božja, poleti k Bogu v nebo,
pokaži v nebesa mi pot, da pridem še jaz za tebo!«

Ako je zletela v višave, sem se razveselil: »V nebesa pridem!« Če se je spustila doli proti zemlji, sem se razžalostil: »Nisem dovolj priden, Bog me ne mara!«

Pa sem spet poiskal v travi malo božjo kravico in jo spet prijazno bodril, naj poleti v nebo in pokaže tudi meni pot, ki bom šel po njej k Bogu. Šele kadar je res poletela navzgor, sem se pomiril in pustil pri miru tudi nedolžno božjo kravico. —

V tesni sobici sedim, okoli hiše šumi v lahнем poletnem vetru drevje, cerkvica se beli med drevjem, iz doline pod cerkvijo kipe srečni glasovi pastirčkove pesmi. Strmim skozi okno, poslušam. Misli mi romajo dobrih štirideset let nazaj. In mi je, da bi še sam zapel s srečnim pastirčkom, kakor sem pel pred štiridesetimi leti; ali da bi bridko zaplakal: »Mladost, mladost!«

Josip Vandot:

Martinek in jezičnice.

Že trikrat je zaklicala mati s kuhinjskega praga: »Martinek, hoj, Martinek!« — A Martinek se ni oglasil od nikoder. Sam Bog ve, kje tiči ta nepridiprav? Nemara se potepa kje po vasi? Nemara je napravil kaj hudega, pa se zdaj ne upa domov? Mater je razjezilo, pa je stopila še enkrat na prag. — »Martinek, hoj, Martinek!« je zaklicala na ves glas. »Ali me slišiš, Martinek?«

Martinek se ni oglasil. Mati se je že obrnila nevoljna, da odide v kuhinjo. A tedaj so se pripodile izza vogala štiri deklince. Sosedovi dve sta bili — Nežika in Mimica, pa domači dve — Lenica in Rezika. Prismejale so se izza vogala, pa so vpile vsevprek. Prijele so se matere za predpasnik in so govorile in govorile. Mati jih je poslušala, pa ni vedela, o čem govoré otročaji. Samo to je razumela, da ji pripovedujejo nekaj o Martinku.

»Pa je bil Martinek, pa je bil Martinek!« je drdrala v eni sapi Lenica. A naglo jo je prekinila Nežika in se zasmejala: »He-he, Martinek! Črn je bil...« A Nežika ni utegnila končati. Že je zavreščala Rezika: »Hihi, Martinek! Hi-hi...« A Minica, ki je bila še jako majčkена in je imela na glavi širok slamnik, je kar pocuknila sosedovo mater za predpasnik. Nasmejala se je prisrčno, pa je zajecljala: »Ho, Martinek! S sibo sem ga... Pa je jokcal — ho, Martinek...«

Mati je strmela, pa ni razumela ničesar. Šele po dolgem času se ji je posrečilo, da je pomirila otroke. In tedaj je izvedela vso zgodbo. Ta nepridiprav, ta Martinek! Oblekel se je v dimnikarsko obleko, da bi strašil svoji dve sestrici, pa tudi sosedovi dve jezičnici. Hoj, ves črn je bil, kakor parkelj, da bi se ga človek res ustrašil. A jezičnice se ga niso bale. Grdo so ga ozmerjale, da le kaj! — »S sibo sem ga, s sibo,« je govorila Minica. »Sk! — je leklo, pa Martinek je skokcal... Ho, Martinek...«

Še dolgo so klepetale jezičnice. Mati jih je poslušala, pa je bila nevoljna. Ker Martinka še ni bilo od nikoder, je poslala male jezičnice na vrt, da ga poiščejo. A tisti večer je sedel Martinek daleč gori ob

potoku in se je umival. A naj je zdihoval in tarnal, kolikor je hotel — črni madeži vendarle niso izginili z rok in obraza. — »Ovbel« je zastokal Martinek, ker ga je že kar žgalo po obrazu. »Ne spravim madežev z obraza. Prav res, da jih ne spravim... Pa bo spet pela šilba doma, ovbe, tako čudno bo pelal!«

Ves obupan se je vsedel Martinek na trato in si je podprl glavo z rokami. Oči so mu postale solzne, in smilil se je sam sebi. — O, te jezičnice, ki mu ne dajo nikoli miru! Vedno ga dražijo in se mu posmehujejo in se norčujejo. O, to je jezilo Martinka. Kar nos je privzdignil in se je namrdnil. Z roko je zažugal sitnim jezičnicam, pa jo je odkuril, daleč proč od jezičnic jo je odkuril. Seveda, ni mu bilo prav, da se mu posmehujejo. Kar grizlo ga je, pa si ni znal pomagati. Že je mislil, da bi se napotil na gore. Na bele snežnike bi šel in poprosil divjega moža, naj gre z njim na vas in vzame jezičnice s sabo za deset dni, da jih pouči, kako je prav in kako ni prav. Prav res bi bil šel Martinek na bele gore k divjemu možu, da se ni domislil nekaj pametnejšega.

Martinek je kar poskočil in se je postavil na glavo, ko se je domislil tistega pametnejšega. Stekel je na vso sapo onkraj vasi, kjer je stala dimnikarjeva hiša. V vežo je pridirjal in je vprašal po Mihecu. Mihec pa je bil dimnikarjev vajenec. Dobro ga je poznal Martinek. Črno obleko je imel in je bil po obrazu ves zamazan, ko je šel z mojstrom preko vasi. Našel ga je Martinek; na dvorišču ga je našel, ko se je ravno umival.

Martinek je stopil k njemu. »Ti Mihec,« ga je nagovoril. »Lepo črno obleko imaš kakor parkelj, ki nas straši pozimi zvečer... Hej, posodi mi tisto obleko! Rečem ti, Mihec, daj, posodi mi jo samo za pol ure! Dvajsetico imam doma, pa ti jo bom dal, če mi posodiš obleko samo za pol ure. Rabim jo, ker bi rad ugnal v kozji rog jezičnice... Daj, Mihec! Lepo te prosim, daj!«

Mihec je pomišljal, pa ni hotel. A Martinek je prosil lepo in mu je potožil vso svojo žalost, ki jo mora pretrpeti zaradi tistih štirih jezičnic. Pa se je Mihec konečno omečil. Povedel je Martinka v majhno sobico. Oblekel ga je tam v črno dimnikarsko obleko. Pomazal ga je po obrazu in mu je stisnil v roko omelo. Martinek se je ogledoval od vseh strani in se je muzal neprenehoma. O, to bo ostrašil jezičnice, da bo joj! Kar jokale bodo in se ne bodo nič več obregovale nad njim. Lepo tiho bodo, pa se ga ne bodo upale več dražiti.

»Dvajsetico ti dam še danes,« je rekel Martinek. »Čez pol ure se vrnem, pa ti prinesem dvajsetico.« — A Mihec je zamahnil z roko. »Kaj tisto!« je rekel. »Veš, samo da uženeš tiste jezičnice, pa bo dobro. Beži, Martinek! Kaj bi govoril o dvajsetici!«

In Martinek je tekkel med vrtovi proti domači hiši. Vedel je, da so jezičnice zdaj na dvoru in se igrajo skrivalnice. Kar poskakoval je med potom in se je smejal v pest. Vihtel je črno omelo in klical neprenehoma: »Hej! Hej!« — Kar planil je na dvorišče in se je ustavil sredi njega. nedaleč od jezičnic. Globoko je zasopel. Zamahnil je z omelom in zavpil

s tako groznim glasom, da se je sam prestrašil. Zagledale so ga deklice in so obstale vsled strahu kakor okamenele. Niti zakričati niso upale, kaj šele zbežati! Preplašene so gledale črnega možica, ki je stisnil omelo pod pazduho in je vtaknil roke v žep. Vzravnal se je in stopil na prste, da bi izgledal še večji. In izpregovoril je z zamolklim glasom, da se je skoraj samega sebe ustrašil: »Jaz sem divji mož. Na belih gorah sem doma. Pa je prišel Martinek in me zaprosil, naj grem z njim. Jezičnici sta njegovi sestrici, pa tudi sosedovi dve sta jezičnici. Vedno ga dražite in zasmehujete... O, le počakajte! Zdaj vas vzamem s sabo, in joj bo vam! O, le počakajte!«

A Martinek ni utegnil končati. Kajti kar naenkrat je zavpila mala Minica. Stala je malo odzadaj, pa je gledala neprenehoma na črnega možica. In Minica se je kar zasmejala. Zgrabila je majhen bič in je stekla k črnemu možicu. Ošinila ga je prav dobro in zaklicala: »Martinek je... Kal poglejte! Martinek je — hi-hi-hi...«

In jezičnice so pogledale bolj natanko, pa so tudi one spoznale, da jih straši le Martinek. Završčale so na ves glas, pa se niso bale Martinka, ki je otepal na vso moč z omelom okrog sebe. O, Martinek je videl, da ne opravi nič. Še enkrat je zamahnil z omelom, potem se pa spustil v tek. Naravnost do Miha je tekel in je molčal, samo molčal, pa najsi ga je Mihec še tako izpraševal in se mu smejal. Martinek je kar molčal in se je naglo preoblekel. Pa je hitel nato k potoku in se umil, kolikor se je dalo. Žalosten se je vsedel potem na trato in je premišljeval žalostne reči. O jezičnicah je premišljeval, ki mu ne dajo nikoli miru in se mu samo posmehujejo. O, Martinek je bil resnično žalosten. Kar glavo si je podpiral z rokami in zdihoval. Pa je premišljeval in je že hotel vstati in iti na bele gore po divjega moža. A zmajal je z glavo in premišljeval spet... Naposled mu je šinila v glavo dobra misel, in Martinek je kar poskočil od samega veselja. »Hej!« je zavriskal in stekel proti domu. »Tako napravim, oj, tako storim. Hej!«

In Martinek je pritekkel na dvorišče, kjer so se še vedno igrale jezičnice. Zagledale so ga jezičnice, pa so ga kar naenkrat obstopile. Začele so se norčevati in ga dražiti. A Martinek se ni jezil, pa tudi zbežal ni. Smejal se je na ves glas in se tolkel po kolenih. »Jezičnice, hej, jezičnice!« se je smejal in rogal Martinek. »Ali vas ni sram, da ste take jezičnice?«

Deklice so ga gledale vse osuple. Namrdnile so se in so šle strani od njega. Pričele so se spet igrati, a ni jim šlo. Martinek jih je gledal in se jim muzal venomer. — »Pridi, Martinek, pa se igray tudi ti!« so ga naprosile naposled jezičnice. No, Martinek se ni obotavljal. Šel se je igrat in se je muzal neprenehoma, ker se mu je zdelo, da je vendarle ugnal jezičnice v kozji rog.

In res — od tistega dne je imel Martinek mir. V najlepši slogi je živel s sestricama, pa tudi s sosedovima dvema. Le tuptam so ga pričele dražiti in se mu posmehovati. A Martinek se ni jezil nikoli več. Samo smejal se jim je, ej, samo smejal. In nazadnje so se smejali vsi — jezičnice in Martinek — in so bili dobre volje...

J. E. Bogomil:

Samá doma.

se je šlo na polje ali v gozd. Prazne kleti so sprejemale zadnji letni blagoslov: krompir, korenje, repo, zelje, peso in take reči. Prazne njive so pa hrepenele po novi setvi, zakaj v sramoto bi jim bilo, ko bi nanje ne bila stopila več neutrudna kmetova noga, ko bi jih opustil ali pa, da bi na njih poganjal le plevel.

Tudi gozd je ponujal kmetu svoje suho listje za steljo, za mehko in suho posteljo ljubi živinici.

Zato veste, zakaj ni bilo nikogar doma: vse je šlo, ali na polje ali pa v gozd. Le stari dedki in stare mamice pa nekaj najbolj zelenega drobiža je ostalo doma. Pa tudi ti niso bili čisto brez dela.

Rebernikova dva sta bila že — na primer — taka dva: stari oče in pa Jožek. Dela nista imela nič presilnega. Pazila sta, če bi kdo kaj prinesel, in pa, da ni kdo kaj odnesel. Kuretina je pa tudi zahtevala paznje in piče, in vrabec na mizi je sitnaril, da je bil za sitnosti eden več. Gospa mati njegova je namreč poleti gnezdila v luknji Rebernikove hruške, zato se je štel tudi on z brati vred med domačine.

Takole pod večer pa se je pokazalo na Rebernikovem dvorišču dvoje praset. Čez dan sta bila bolj v svinjaku, pod noč sta pa želela malo izprehoda. S potom, če jima ni bilo kje kaj všeč, sta tudi kaj popravila in prerila. Tudi zdravila sta se tuintam s kakim požirkom črne vrtno prsti. Dobro jima je delo: to sta naznanjala z glasnim cmakanjem.

Tako je bilo pri Reberniku vse v redu.

Na varnem ...

Hujše je pa bilo tak dan, ko se je gospodinja-mama kaj predolgo zamudila na polju. Kdo naj ji zameri! Dela toliko, in tisti črnkasti oblaki nad Sv. Barbaro in Sv. Ožboltom! Prerokovali so slabo vreme. Pa se je gospodinja žurila z drugimi vred, da bi več pristorili.

Doma je bila pa ura, ko je bilo treba dati prešičem večerje. Pujska sicer nista slišala ure, in če bi jo tudi bila... Le želodec jima je dopovedoval, koliko je ura. Večerje pa le ni bilo. Z glasnim rohnenjem in zadirčnim cviljenjem sta razodevala svojo nevoljo.

Ali je čudno, da se jih je Jožek zbal? Skočil je na škafo in se umaknil za očetov hrbet, kajti samo pri očetu se je čutil na varnem. Nikamor si ni upal dalje, najmanj pa na tla.

Pa kaj je še bilo? To, da je bil Jožek nekaj časa zelo priden in poslušen. Sicer je rad kaj ponagajal staremu očetu. Pa samo malo... Pa samo včasih... Kadar sta pa prašiča godla in cvilila svojo pesem, takrat pa nagajal ni nikoli nič. Tudi živali so namreč včasih dobri krotilci otrok.

Janko Polák:

Konec — začetek.

V daljavi gorí vse nebo,
kot kri so mu barve žareče...
V grob legel že spet je en dan,
v drhtljajih že zadnjih trepeče.

Kaj dé, če dan tudi umre!
Saj zjutraj pomlajen spet vstane,
ko solnce poljubi gorko
spet hribe in širne poljane.

Dal Bog, da še moja smrt
le kratko noč v grobu bi bila,
in da bi se duša po njej
mi v dnevnu brezkončnem vzbudila!

Iz zgodovine kranjskih trgov.

10. Moravče.

(Konec.)

Grad Belnek (Wildenegg) je stal v občini Drtija. Večina graščinskega svetá je zdaj razprodana. H gradu, ki je last družine r. admirala barona Minutillo, spada le malo zemljišča. Tukaj so prvotno gospodovali gospodje Limbarski (Lilienberg). Zadnjega so ubili kmetje na mekinjskem pokopališču. Z njim je izumrl moški del tega rodu. Ostala je le še Marjeta Limbarska, omožena na Hmeljniku. Ta je zidala cerkev Matere božje v Drtiji blizu Belneka. Ona je potem podedovala graščino. Za njo so gospodovali tukaj gospodje iz Loža (Herren von Laas). Teга rodu sta živelá dva brata. L. 1512. je živel v gradu gospod Jurij Loški. Danijel Loški je bil pa stotnik ali poglavar v trdnjavi Bihač, njegov brat pa tudi v vojni službi na granici. Ko so se l. 1573. vzdignili kmetje zoper graščake in spravili na noge celo armado, ki je napadala gradove in požigala po graščinskem svetu, je kranjsko plemstvo udarilo na uporne kmete. S krvavo silo so udušili vstajo. Mnogo kmetov je obležalo na bojiščih, druge so pa polovili in pobesili v svarilen zgled vsem upornikom. Tudi izmed plemičev jih je takrat veliko padlo. Pri Krškem, kjer je najhujše divjala kmečka vojska, je padel Danijel Loški, ki je prišel iz Bihača krotit vstaše. Ravno isti dan so s kamenjem pobili do smrti tudi njegovega brata blizu Soteske pod Žužemberkom. Z njima je izumrl rod gospodov iz Loža. Ostale so še tri sestre, ki so bile omožene: Barbara z Leopoldom Raumschüssel, Felicitas z Adamom Gall in Amalija s Pavlom Scheyr. Vse tri hiše so se pogodile tako, da prevzame Belnek gospod Pavel Scheyr, ki izplača ostalima dvema izgovorjene deleže. Izmed poznejših gospodarjev Belneka je znan pl. Dornberg, Raumschüssel, Karol Valvasor. Ob Valvasorjevem času 1689 je imel Belnek v lasti Ivan Seyfried Raumschüssel.¹

Grad Tustanj (Tuffstein) se omenja prvič l. 1490. L. 1667. so imeli ta grad v lasti Lichtenbergi. Zemljiška posest je še danes cela in je last kmeta Antona Pirnat.²

Še stoji tudi grad Zalog (Wartenberg) v občini Drtija. Tu je bil dalj časa sedež okrožnega predstojništva. Nekdaj je bilo veleposestvo, zdaj je razkosano. Gradu se drži le malo zemljiške posesti, ki je last kmeta Pavla Bregarja. Grad je zidal v 16. stoletju Jošt pl. Thurn. L. 1605. so gospodovali tu Wernecki, za njimi Isenhauseni, Galli in Mordaksi.³

Med Tustanjem in Sv. Heleno je stal v 14. stoletju gradič, pravzaprav turn, trdnjava »Koprivnik« (Rabensberg). V njem so prebivali ple-

¹ Valv. XI. 651.

² Valv. XI. 605.

³ Valv. XI. 623.

miči Rabensbergi. Ti so pa poprodali svoje imetje in zidali udobnejše domovanje ter gradili drugo trdnjavo na kraju sedanjega Krumperka v dobski župniji.⁴

Dimitz omenja (I. 217), da so bile Moravče župnija že l. 1298. Vendar so starejšega izvora, četudi nimamo za to podatkov. Nekaj priče za to je že farni patron sv. Martin. Župnija Moravče se je izločila iz prastare mengeške veležupnije.⁵ Vrsta moravških župnikov je precej natančna in zanimiva. Omenjeni naj bodo le nekateri:

1. Vitigo 1286 (Uthieo Limbarski), še 1304 prokurator velesovskega samostana in naddijakon v Savinjski dolini. Po smrti Eglofa 1290 mu je podelil očak Rajmund njegov izpraznjeni fevd v moravški župniji.⁶

2. Lamprecht 1323. — 24. aprila 1343.

3. Marchlin Gall z Lébeka 1343.

4. Urh pl. Guttenauer 1385—1408.

5. Peter Poljc 1423—1451.

6. Viljem Poljc 1464—1469, znamenit mož.

7. Lenart 1474.

8. Mihael 1488.

9. Jurij pl. Slatkonja. Bil je sicer župnik moravški, živel je pa le na dvoru cesarja Maksimilijana I. (1493—1519) kot njegov dvorni kaplan. Ker je bila ta služba slabo plačana, mu je naklanjal dohodke raznih župnij in drugih cerkvenih služb. Tako je dobival Slatkonja dohodke župnij: Dob, Dobrniče, Trebnje, Lož, Moravče, proštije v Novem mestu in pičenske škofije. Duhovniške posle po vseh teh krajih je pa izvrševal po svojih vikarjih.

Slatkonja je bil rojen Ljubljčan (1456). Sam je zmotno tolmačil svoje ime iz besedi »zlat« in »konj«, njegovi znanci so ga pa nazivali z grškim imenom »Chrysippus. Bil je izvrsten muzik in prijatelj lepih umetnosti. Ko je končal na Dunaju svoje študije, je služboval nekaj časa v domovini. Leta 1495. je pa prišel na Dunaj kot dvorni kaplan in cerkveni pevec. Leta 1498. je ustanovil cesar dvorni pevski zbor. Slatkonja mu je bil kapelnik. Po njegovem prizadevanju so prišli na dvor znameniti skladatelji. Sam učenjak, je vabil učenjake na Dunaj. Za tajnika je imel Slovenca Avguština Tyferna iz Laškega na Štajerskem. Ta je bil prvi in najznamenitejši nabiralec rimskih napisov. Bil je prej tajnik ljubljanskega škofa Krištofa Ravbar. Napravil mu je načrte za stavbo škofijskega dvorca v Ljubljani in za prezidavo Gornjega grada. V Slatkonjevi službi je sezidal tudi škofijsko palačo na Dunaju. Leta 1513. je bil Slatkonja imenovan za dunajskega škofa. To službo je goreče opravljal. Umril je 26. aprila 1522. Ostal je do smrti moravški župnik.⁷

10. Peter pl. Seebach, ljubljanski škof (1558—1568) se tudi

⁴ Valv. XI. 313.

⁵ »Dom in Svet« 1902, 293.

⁶ Mitth. 1855, 86.

⁷ »Dom in Svet« 1907.

omenja kot moravški župnik. Imel je v lasti tudi župnijo Rußbach na Spodnjem Avstrijskem, a menda ravno na isti način kakor nekaj desetletij pred njim Slatkonja. Takrat se je moral zaradi turških vojskâ odprodati tretji del cerkvenega posestva. Tudi škofovi dohodki so se zmanjšali. Zato je prosil cesarja za nove dohodke. Te mu je povišal s tem, da mu je naklanjal dohodke raznih župnij. Na ta način je postal Seebach župnik moravški. Za njegovega časa je prišel naš znani Trubar spet v Ljubljano (1561), ustanovila se je protestantska stanovska šola, in predikantje so bili nastavljeni po deželi. On se je pa za to le malo menil, tako da ga je cesar Ferdinand sam opozoril, naj se pobriža za svojo škofijo. Vsled bolehavosti je bival le v Gornjem gradu in oskrbo škofije izročil svojemu generalnemu vikarju Nikolaju Škoficu. Kot cerkveni knez se je bal deželni stanov. Prišli so do njega v Gornji grad in prosili, da bi smel Trubar v stolnici pridigovati. Pohlevno je odgovoril: »Za svojo osebo bi to dopustil, toda ravnati se moram po ukazu cesarja.« V Gornji grad so prišli do tega škofa tudi ljudje iz okolice sedanje Nove Štiffe na Štajerskem in ga prosili, da bi smeli zidati cerkev na čast Mariji. Bal se je pa goljufije in lahkovernosti ljudi, ki so trdili, da je Marija razodela željo, naj se ji zida tu cerkev. Odbil jim je prošnjo. Ponoči so mu pa otekle noge, da ni mogel hoditi. Osmi dan so ga posadili na osla, da ga nese na čudežni grič. Škof je ozdravel in dal dovoljenje za zidavo cerkve. Medtem so posekali na griču gozd, in škof je prišel spet gledat. Ko je vprašal, kje so videli prikazen, so mu povedali, da ravno tam, kjer stoji. Konj se je tedaj vdrl tako globoko v zemljo, da je moral škof stopiti z njega. Zgodilo se je to leta 1560. Škof je umrl v Gornjem gradu in je tam pokopan.

11. Jurij Belovič (1660), moravški župnik, postane škof Trnjski.

12. Ivan Vutalič (1586—1605, ko je umrl). Pod njim so se pojavili v moravški dolini takozvani mučeniki, štiftarji ali zamaknjenci. Na čelu sta jim bila dva preprosta kovača Gašper Goleš in Luka. Gašper je kmalu izginil, začel je pa delovati dvajsetletni Luka. Odvrčal je ljudi od božje službe. Na nekem skednju je prirejal ponočne shode, kjer se je delal zamaknjeneža, se čudno zvijal in metal po tleh. Pravil je, da se mu prikazuje Sv. duh in Kristus, ki zahtevata, da se mora zidati cerkev na nekem hribu blizu njegovega zemljišča. Zbirali so denar, da bi sezidali cerkev. Župnika Vutaliča je imenoval zapeljivca. Ta ga je dal zapreti, pa ga je na višji ukaz izpustil. Vicedom ga je zopet zaprl in izpustil. Luka je uganjal s tovariši spet prevare. V ječi, kamor je bil spet vržen, je priznal, da je vse njegovo delo prevara. Obsojen je bil na galejo v Trst, kjer bi prikovan služil za veslača na bojni ladji. Toda že na potu se mu je posrečilo ubežati. Vrnil se je spet v Moravče in se kazal ob nočnih shodih kot zamaknjenež. Končala ga je potem menda rabljeva roka.⁸

⁸ Dimitz III. 472, Mittheil. 1863, 69.

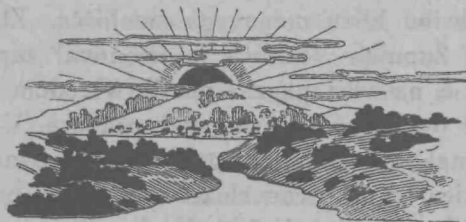
Ko je leta 1603. prepovedal škof, da ne smejo uživati cerkvenega zemljišča oni, ki so osumljeni luteranstva, je župnik Vutalič imel na takem sumu Daniela Raumschüssel. Sklical je 100 kmetov. Šel je z njimi na travnik pri Rožeku, o katerem je trdil, da je njegova last. Naročil jim je, naj pokošeno seno pograbijo in odpeljejo.⁹

Za njegovega župnikovanja se je skrival na Belniku Trubarjev sin Felicijan, peti in zadnji protestantski škof (superintendent) na Kranjskem. Leta 1598., 26. oktobra, je izdal nadvojvoda Ferdinand razglas. da morajo zapustiti vsi predikantje pod smrtno kaznijo pred solčnim zahodom Ljubljano, v osmih dneh pa vse dežele nadvojvodove, ko bo razglašen njegov ukaz. V Ljubljani se je razglasil ta ukaz 30. oktobra. Ta dan je pobegnil Felicijan iz Ljubljane. Vendar se je skrival še več časa po deželi. Najprvo je bežal na Brdo k Herbartu Lambergu, potem pa na Belnek, kjer bi bil prišel kmalu v roke deželnega sodnika. Ko je uvidel, da mu v deželi ne bo obstanka, je pobegnil na Nemško. V moravških gradovih pa nove vere še dolgo po odhodu Felicijanovem niso pozabili. Posebno ženski spol je imel sitnosti z versko komisijo še leta 1642. Omenjajo se: v Češnjicah dve luteranki pl. Hasiber, na Belneku Katarina in Lukrecija Raumschüssel. Glede teh je prišel ukaz: naj se poučé; če se izpreobrnejo, naj žive v miru; sicer pa naj se izženó.¹⁰ Kaj se je z njimi zgodilo, ni znano. Gotovo je, da so bili iz gradov izginiti vsi sledovi luteranstva, saj drugo ljudstvo je bilo vedno verno.

Na Robu med Moravčami in Češnjicami se koplje že od nekdanj belorumenkast pesek, neke vrste »kvarec«, ki se menda nikjer drugje po južni Evropi ne nahaja. Rabi se za izdelovanje kuhinjske in namizne posode. Potrebujejo ga tudi v železnih topilnicah. Zaloge so baje neizčrpane. Izvažal se je na Češko, zadnje čase posebno na Štajersko. Izvoz je bil pred svetovno vojsko velik, kakor je zdaj povpraševanje po njem veliko. Ta pesek je dajal od nekdanj domačinu Moravčanu in sosedu dober zaslužek.

⁹ Dimitz III. 352.

¹⁰ Elze, Superintendenten 60.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Medved.

Lačen medved ne pleše rad.

Učen medved v gozdu ne pride daleč.

Starega medveda ne uči plesati!

Medveda ne naučiš plesati en dan.

Medveda ne ukrotiš z bilko.

Kdor medveda vodi, ima tudi nad medvedom veselje.

Kdor hoče medveda ujeti, mora kaj medu imeti.

V medvedovi jami ne išči medu.

Ne čebel, medved je medu vesel.

Medved, ki ima med, ne išče kosti.

Tudi medvedka svoje mlade liže.

Kdor je v gozdu videl medveda, misli, da ga za vsakim grmom zagleda.

Kdor pred medvedom beži, pred volká prileti.

Če vidi medved na Svečnico svojo senco, gre še štirideset dni spat.

Reki.

Na medvedovo kožo piti.

Medveda iskati in pred njim stati.

Medveda strašiti.

Mera.

Dobra mera in vaga v nebesa pomaga.

Dobra mera boljši ko slaba vera.

Mera je krona čednosti.

S kakršno mero meriš, s tako se ti bo odmerilo.

Z malimi merami se polnijo velike.

Prava mera je Bogu ljuba.

Ima svojo mero.

Ko je mera polna, gre čez.

Kdor nima mere pri jedi in pijači, ali kmalu leži ali kmalu berači.

Kjer vlada prava mera, gre vse brez prepira.

Reki.

V eno mer.

Mero si vedeti.

V mero (delati, piti...).

Po nobeni meri.

Človek stare mere.

Drobiz.

Nos. Zelo važno je vprašanje, koliko prahu obdržimo pri vdihovanju prašnega zraka v telesu in kam dospe prav v notranjosti. Iz preiskovanja v tej smeri sledi, da izdihamo le nekoliko odstotkov z zrakom vdihanega prahu. Približno 95% prahu ostane v telesu. Ako dihamo skozi nos, ostane več ko polovica vdihanega prahu v njem in le približno 35% prahu pride v pljuča in čreva. En del prahu, ki ga pridrži nos, pride seveda še pozneje lahko v požiralnik; ako pa deluje nos pravilno, se ga iznebi z močnim kihanjem. Sčasoma pa izgubi nos svojo občutljivost in ne reagira več s kihanjem. Prašni zrak je velikokrat najnevarnejši strup za človeka, posebno prah svinčenega belila. Tudi mineralni prah, ki nastane pri obdelovanju kamena, povzroča pljučne bolezni. Prahu se drže tudi bakterije in bacili. Iz omenjenega sledi, da moramo dihati skozi nos in ne skozi usta, posebno velja to za osebe, ki so primorane delati v prašnih prostorih.

Voda, v kateri ne moreš utoniti. Na Angleškem je pomorsko kopališče Droitrich. Voda ob obrežju je tako slana, da se lahko trudiš, kar se hočeš, pa ne moreš utoniti. Lahko v vodi hodiš, sediš, celo spiš, in se ti ni treba bati, da prideš pod vodo. Da, plavač je še na slabšem kakor tisti, ki ne zna plavati. V trenutku, ko zamahne z nogami, skočijo noge v zrak, plavač pa pade na usta, kar ni najbolj prijetno. Soli je v tej vodi toliko, da solni kristali popolnoma pokrijejo kožo tistega, ki se koplje, in da je takoj suh, ko pride iz vode. Vemo pa, da je približno enaka voda tudi voda Mrtvega morja v Palestini.

Čudeži ledenih gorâ. Vse polno zanimivosti o ledenih gorah je povedal v nekem predavanju angleški profesor Poames. Ledene gore nastanejo v celini iz snežnih mas, ki jih stoletja stisnejo in izpremenijo v led. Led se začne pomikati; ko pride do morja, se kosi odtrgajo, in to so ledene gore. Visoke so nekatere do 80 metrov, a to je samo šestina, sedmina ali osmina, vse drugo je pod vodo. Dolžina je različna. Nekoč so merili neko

goro doli na jugu, in je bila tako dolga, kakor je daljava od Ljubljane do Zagreba. Ta ledena gora je bila pa tudi največja, kar so jih dosedaj videli. Na nekaterih krajih Grenlandije je led do 3000 metrov debel, starost njegova se pa ne da določiti. Barva ledenih gorâ je silno raznovrstna, se neprestano menja in je na solncu bajno učinkovita. V teku stoletij se je nabralo v teh ogromnih kladah polno zraka. Ko pridejo plavajoče gore v toplejše pokrajine, se segreje tudi zrak v njih, se razširi in raznese goro s silovitim pokom v drobnih kosih na vse strani. To je oni strašanski pok, o katerem nam potovalci toliko pišejo in ki si ga tako dolgo niso znali razložiti.

Zračna pošta. S 1. julijem 1924 se je pričela redna služba zračne pošte med New Yorkom in San Francisco. 24 letal je neprenehoma v zraku, 12 na eno in 12 na drugo stran. Polet med obema mestoma traja 32 ur.

V avtomobilu preko vsega sveta. Afričan M. J. Weston se je odpravil s svojo ženo in tremi otroki na pot preko vsega sveta. Razen udobnega potniškega oddelka ima avtomobil popolnoma urejeno kuhinjo. Weston pravi, da hoče nuditi s tem potovanjem svojim otrokom nazoren pouk v zemljepisju. Doslej je prepotoval balkanske dežele, Ogrsko in Avstrijo ter se zdaj mudi v Češko-slovaški.

Otroci, ki še niso videli ovce in krave. Gotovo se bo zdel našim čitateljem s kmetov ta naslov čuden. Pa je tako. V amer. mestu Sant Louis Pot., ki ima 80.000 prebivalcev — Ljubljana jih ima s predmestji 65.000 — je stavil neki mestni svetovalec v občinskem zastopu predlog, naj se denejo v mestni živalski vrt poleg tujih tudi domače živali: krava, ovca in prešič. Na začuden vprašanje, zakaj to predlaga, je odgovoril, da je govoril z nekim učiteljem in da mu je ta pripovedoval, kako malo živali poznajo učenci. Da vsaj nekatere spoznajo, naj jih nastavijo v mestnem vrtu, in tja jih bodo hodili otroci gledat. Nato je vprašal mestni svet šolske voditelje, če je to res, in jim je naročil, naj vprašajo otroke, koliko jih še ni videlo te ali one živali.

Vprašali so 6000 otrok in so izvedeli, da jih 40 od 100 še ni videlo nobene ovce, 17 nobenega prešiča in 12 nobene krave. In tedaj so te tri vrste zares dejali v mestni vrt. Pa moramo pomisliti, da je Sant Louis sredi poljedelske in živinorejske pokrajine! Kaj šele, če bi vprašali otroke — pa tudi odrasle — v New Yorku, ki je še desetkrat večji kakor Sant Louis in leži vrhu tega še ob morju. Pa stavimo, da tudi pri nas v Ljubljani znabiti še marsikak šolski otrok ni videl ovce.

Nova velikanska iznajdba. Iznajdbe, ki smo jih dobili zlasti iz Amerike v zadnjih dveh letih, so nekaj, česar si človeški razum ne more misliti, da bi kaj takega sploh bilo mogoče. Pred kratkim so v Ameriki patentirali novo velikansko iznajdbo, ki bo omogočila, da se bo s pisalnim strojem lahko pisalo na milje daleč po brezžičnem brzojavu. Neke posebne vrste pisalni stroj je to, da oddajalec brezžičnih poročil poroča, kakor se navadno piše na pisalni stroj. Vsaka tipka ima svojo posebno velikost zračnega vala. Pri stranki, ki bo imela sprejemalni pisalni stroj, bo ta tako urejen, da bodo iste velikosti vali električno pritiskali isto črko na stroju. Posebna naprava bo sprejela prve vale, in električni pisalni stroj bo začel sam iti, kakor gre na primer električni seštevalni stroj. Ko bo oddajalec brezžičnega ponočila začel tipkati na svojem stroju, bo začel tudi sprejemalni stroj enako in pisal bo, kakor zdaj piše pisalni stroj. Ta izum je že v Združenih državah kot državna last patentiran.

Nadarjenost otrok. Veliko pozornost zbujejo v človeškem življenju otroci, ki kažejo že v zgodnji mladosti neobičajno nadarjenost. Zgodovina pozna neštivilno takih slučajev. Dovoljumo si nekatere navesti na tem mestu. Pravcato občudovanje pri soljudeh je l. 1721. vzbujal sinček nekega Danca, po imenu Henrik Heineken. Ko je bil otrok star 10 mesecev, je znal že razločno imenovati vse predmete v svoji okolici. Otroka so kmalu pričeli učiti dansko zgodovino, in ko je bil star 15 mesecev, je že poznal glavne obrise svetovne zgodovine. Ko je bilo dete staro 3 leta, je ob-

vladalo dansko zgodovino popolnoma in se je pričelo učiti francoskega in latinškega jezika. Otrok pa je na žalost umrl že v petem letu svoje starosti. Radi prevelikega duševnega dela so mu opešale moči. Istega leta se je rodilo zelo nadarjeno dete v Franciji. Bil je to sinček nekega francoskega pridigarja. Oče ga je v drugem letu pričel učiti francoščine. Otrok se je kmalu izuril tudi v nemščini, latinščini, grščini in hebrejščini. V zgodnji mladosti je deček poznal glavna načela naravoslovja matematike in cerkvene zgodovine. Od 16. do 20. leta se je deček izpopolnil v pravnih študijah, nato je umrl na vnetju možganov. — Čudežno dete se je rodilo tudi l. 1800. To je bil znani Karl Witte. Že 14 let star je dosegel doktorsko čast na modroslovni fakulteti v nemškem mestu Giessen. Witte je v poznejši dobi mnogo deloval na znanstvenem polju in umrl 83 let star. — Zelo mlad je pokazal svojo veliko nadarjenost tudi slavni matematik Pascal, ki je že kot 17-letni mladenič spisal zanimivo razpravo o presekih krogle. — Zgodovinski viri poročajo, da je bil Torquato Tasso že v mladosti zelo nadarjen. Kot 5 mesecev staro dete je čisto dobro govoril, v 7. letu starosti je že pisal verze in imel več javnih govorov. Na univerzo se je vpisal 13 let star in 4 leta pozneje je izdal svojo prvo večje delo »Rinaldo«. — Veliko je bilo tudi muzikalično nadarjenih otrok. Zgodnja zrelost na tem polju je znak genijalne nadarjenosti.

Največja reja kanarčkov. Največ kanarčkov na svetu se izgodi na Nemškem. »Berliner Tagblatt« prinaša o reji kanarčkov na Nemškem zanimive podatke: Nemška je tekom let postala največji dobavitelj kanarčkov na svetu in vzdržuje številen izvoz teh »popularnih« pevcev v daljne dežele. Več stotisoč kletk s kanarčki pošlje vsako leto v Ameriko. Da se to izplača, bomo videli iz naslednjega. Na Nemškem je stal preje dobro izučen kanarček 30.000 mark, Amerika pa plača rada za srednje dobrega pevca 20 dolarjev, a najboljši pevec stane celo 30 do 40 dolarjev. Na ta način Nemci delajo dobro kupčijo z valuto. Z izvozom kanarčkov se pečajo na

Nemškem velike tvrdke, kojih nakupovalci prehodijo vso nemško deželo ter pošiljajo velikanske pošiljatve po 10.000 in celo 100.000 kanarčkov preko oceana. Ameriški prekupci pošiljajo za vsakega pevca posebno gajbico, dà, ptičkom je prideljen med potjo celo poseben sprevodnik. Tri do petsto teh kletk se skupaj poveže in izroči prevoz oskrbniku. S takimi pošiljkami gredo tudi mnogi gozdni pevci, namenjeni posebno nemškim kolonistom, ki v teh pevcih ljubijo svojo domovino. Svoj čas so največ kanarčkov izredili v Harcu, a nekaj let sem v velikem obsegu tudi v Berlinu; zlasti se bavijo s tem delavske družine.

V dveh sekundah štirinajstkrat okoli ekvatorja. Naša zemlja je krogla. Tista črta, ki si jo mislimo potegnjeno okoli zemlje v sredi tako, da razdeli zemljo v dva enaka dela na severu in na jugu, se imenuje ekvator. Dolga je 40.000 km. Iz Novega Jorka so zadnjič brzojavili v Varšavo na Poljskem, od tam so brzojavili nazaj itd. To pot je električna iskra napravila štiridesetkrat; če jo preračunimo na ekvator, znači to štirinajstkratkratni ekvator. In vse to v dveh sekundah. Od zemlje do meseca ne znaša razdalja niti deset ekvatorjev.

Miladin:

Uganke.

Na prstenih odrčkih
deklice v rožnih krilih
in možički kodrolasi,
vsi mladi, obrazov milih,
z balkončkov noč in dan
mirno gledajo po vasi.

(Cvetice na oknih.)

Deklica v zeleni gošči,
v belem krilu, dolgih las,
pa nikamor ne gre v vas.

(Brez.)

V zelenem jerbaščku
je potica bela,
skorja vāruje debela
jedrce sladkó.

(Lešnik.)

Listnica uredništva.

L. Kr. v Sm.: Posetnico in krog bomo skušali porabiti. — Vanin: »S počitnic« za letos prepozno došlo. — S. Trob.: Križ o priliki porabimo. — Lovro U.: Ni nič novega. Sicer bi Ti radi ustregli. — Iv. Z. v Ž.: »Ako bi mogli, da bi izhajala lista zopet mesečno? To Vas prosim jaz, to Vas prosi slovenska deca.« Ista je že več let naša želja. Toda — bi li mogla plačevati slovenska deca toliko zvišano naročnino? Naša lista si ne lastita prednosti, da sta zgolj za premožnejše sloje; radi tudi nizkim in bednim lomimo kruh. — Posetnicam niste dostavili rešitve. — A. L. v Sp. R.: Bomo porabili. — Slavica Kr.: Pač pričetniški poizkus, ki pazi samo na rimo in na drugega nič. Niti na vejice!

Tukaj tožim ti težave
težave tukaj joka mi srce (!).
Ljubko se ozreš v nižave
hitro spolniš mi želje.

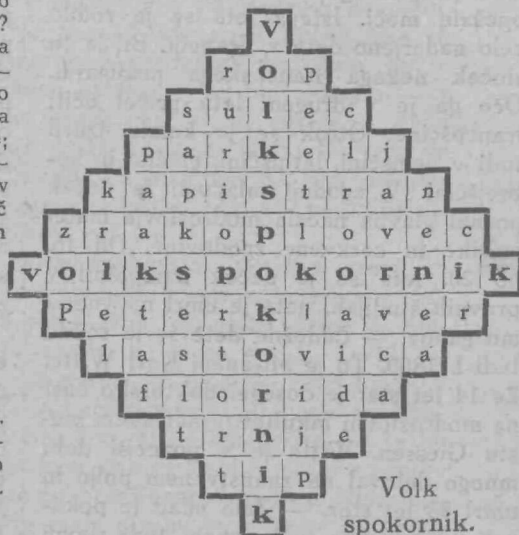
V. B. O.: Upamo, da pride na vrsto. — R. Bojān: Imate brezdvomno talent. Le nadaljujte: najprej lepa misel, potem v lepo obliko! Od »Sprave« nismo prejeli začetka.

Rešitev rebusa v 9.—10. številu.

Grehov in let zmeraj več imaš kot sam priznaš.

Rešitev demanta v 9.—10. številu.

Vabilo na naročbo.

Tekom več ko polstoletja si je pridobil „Vrtec“ že toliko ljubezni našega narodnega naraščaja in toliko zaupanja mladino ljubov in vnetih vzgojiteljev, da smemo irditi: dobro blago je, ki se samo priporoča. Vendar mislimo, da je po naših družinah še vse premalo razširjen, naši mladini še vse premalo znan naš najstarejši, najčastiljivejši mladinski list. Zato je naša iskrena prošnja ob zaključku 54. letnika: Ostanite nam zvesti dosedanji naročniki in pridobite nam v svojih krogih še kaj novih prijateljev! Posebno ti, naša mladina po nižjih in višjih šolah, po mestih in selih, ne pozabi, da je „Vrtec“ tvoj prvi vzgojni in zabavni list, iskren prijatelj, kakor je bil zvest prijatelj že stolisočem učencev in učenk pred teboj. Ako te količkaj moreš, ki to čitaš, naroči si „Vrtec“ za l. 1925, ali če ga ne moreš naročiti sam (sama), poprosi součenca ali součenko za sonaročnika, pa bo breme naročnine deljeno, „Vrtec“ bo pa le prihajal redno vaju vedrit in učiti. V letu 1925 bo izhajal „Vrtec“ z „Angelčkom“ vsak mesec, razven o počitnicah. Z junijem 1925 bomo letnik zaključili in bomo novi letnik pričeli z oktobrom 1925.

Porabimo to priliko, da se iskreno zahvalimo vsem dosedanjim naročnikom za njih zvestobo, zlasti vsem vzgojiteljem, blagim gg. učiteljicam in učiteljem za njih trud pri naročevanju in razdeljevanju lista, prav posebno gorko zahvalo pa še izrekamo vsem marljivim, neutrudnim našim sotrudnikom in sotrudnicam. Prosimo še Vaše nadaljnje dragocene nam naklonjenosti.

„Vrtec“ in „Angelček“ (šest dvojnih števil) skupaj bosta stala 16 Din, „Vrtec“ sam 10 Din, „Angelček“ sam 6 Din. Naročnino sprejema: Upravništvo „Vrtca“ v Ljubljani, Sv. Petra cesta št. 80, vse spise in rešitve pa: Uredništvo „Vrtca“ in „Angelčka“, Rova, p. Radomlje.